

LITERÁRNÍ POJMY

Obsahový cíl:

- Žák dokáže pojmenovat, co je literatura (včetně vlastní zkušenosti s ní).
- Používá základní literární terminologii.
- Rozliší autora, spisovatele a vypravěče.
- Dokáže rozlišit literární formy a druhy, umí pojmenovat jejich stavbu.
- Umí aplikovat literární termíny na konkrétní literární ukázky.
- Na základě znaků rozliší základní literární žánry.
- Vybírá, co nepatří do logické řady pojmů
- Rozděluje literární žánry a další pojmy do logických skupin
- Na základě získaných znalostí hodnotí pravdivost tvrzení o literatuře

Jazykový cíl:

- Žák tvoří vysvětlující věty k jednotlivým pojmům.
- Utváří ženské varianty vybraných profesí.
- Přiřazuje literární pojmy k definicím.
- Přetváří nepravdivé věty na pravdivé.
- Doplnuje vhodná slova do textu.
- S použitím slovníku překládá pojmy do svého jazyka.
- Doplnuje do vět přídavná a podstatná jména.

Slovní zásoba:

Literatura, umělecká lit., beletrie, autor, spisovatel, dílo, postava, vypravěč, monolog, dialog, herec, herečka, báseň, verš, sloka, strofa, básnická sbírka, básník, slovo, věta, odstavec, kapitola, díl, text, divadelní hra, divadlo, jednání, dějství, kulisa, replika, scénické poznámky, literární druhy/formy, poezie, próza, drama, lyrika, epika, děj, příběh, žánr, bajka, báje, mýtus, legenda, pověst, pohádka, povídka, novela, román, píseň, óda, epigram, epitaf, sonet, balada, komedie, tragédie, tragikomedie, poeta, dramatik, prozaik

Jazykové prostředky:

...se skládají z...; ...se dělí/rozděluje na...; ...patří k..., ...znamená...; člověk, který...; ...je/jsou...; ...ne/má...; ...je určeno k...; vypráví pohádky; píše romány; má .... pověst; je to mýtus; podle legendy/legenda říká; ...je legenda; píše ódy; je/není to tragédie; ne/dělat z něčeho drama; hrát na někoho divadlo/komedii

Dostupné z portálu www.inkluzivniskola.cz, vytvořeného společností META, o.p.s. za finanční podpory Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR. Provoz portálu je spolufinancován z prostředků Evropského fondu pro integraci státních příslušníků třetích zemí.

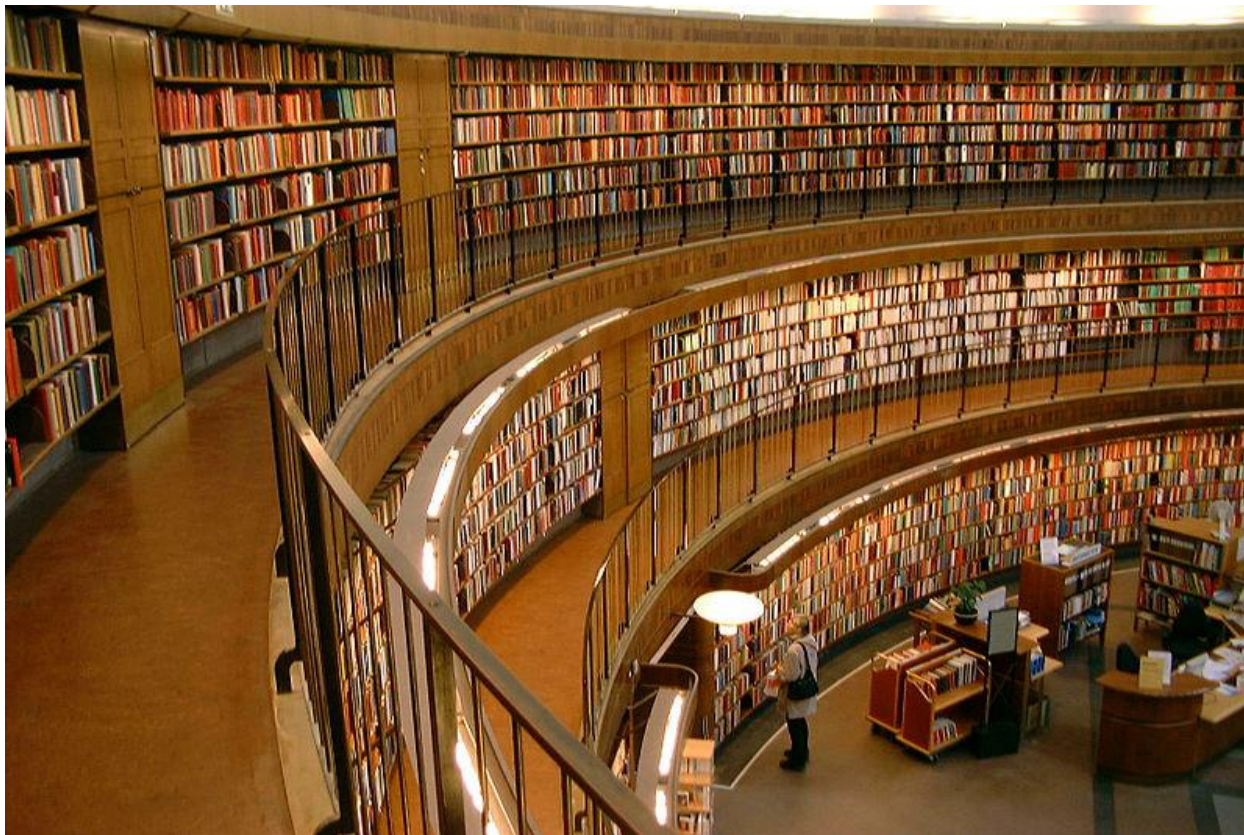
MINISTERSTVO VNITRA
ČESKÉ REPUBLIKY

Literární pojmy – evokace

Vstupní aktivita: BRAINSTORMING - LITERATURA

Podívejte se na obrázek:

Odpovězte na otázky k obrázku:

- Co vidíte na obrázku? Popište ho.
- Jak se jmenuje taková budova?
- Byli jste tam někdy?
- Víte, kde takovou budovu najdete u vás ve městě?
- Co v té budově můžeme dělat?
- Co tam nesmíme dělat?

Knihy – knížky:

- K čemu jsou knihy? Co v nich najdeme?
- Jaké znáte knihy/postavy/spisovatele?
- Čtete knihy? Jaké? V jakém jazyce?
- Jak mohou knihy vypadat?
- Co je to literatura?

Literární pojmy

Co je to LITERATURA?

Dvě možné odpovědi:

1. = písemnictví, souhrn *všech* napsaných textů (knihy, noviny, návody, dopisy...)
2. může se tím myslet **literatura umělecká**, čili krásná literatura (beletrie) - má funkci estetickou – knihy, které působí na lidské city, emoce

Slovníček důležitých literárních pojmů:

Česky	Vysvětlení	Jak se to řekne ve Vašem jazyce?
AUTOR	obecně člověk, který něco vytvořil – autor filmu, sochy, obrazu, knihy, písně	
SPISOVATEL	člověk, který napsal nějakou knihu	
DÍLO	výtvar, výsledek lidské činnosti (i socha, obraz, hudební skladba); v literatuře = spisovatelem napsané knihy, spisy...	
POSTAVA	fiktivní (vymyšlená, neexistující) osoba, bytost v literárním díle	
VYPRAVĚČ	fiktivní postava, která v knize vypráví příběh	
MONOLOG	promluva 1 člověka/ 1 postavy (mluví jeden)	
DIALOG	rozhovor dvou a více lidí / postav (mluví spolu více lidí)	
HEREC	člověk (muž), který hraje v divadle nebo ve filmu; je to skutečný člověk, který ztvárňuje nějakou postavu	
HEREČKA	žena, která hraje v divadle nebo ve filmu	
Literární...	Přídavné jméno, které souvisí s literaturou <i>Např. literární dílo, žánr, kavárna; literární pojmy (odborná slova z literatury), literární historie, literární noviny...</i>	

BÁSEŇ

Báseň je **krátké** literární dílo, je napsáno ve **verších**, autor v něm často vyjadřuje to, co **cítí**. Často se **recitují** (ústně se přednášejí) proto je důležitá **zvuková** stránka básně (melodie, rytmus...).

Básně se skládají z veršů. **Verš** je jeden řádek básně. Verše se skládají do celku, kterému se říká **sloka** (= **strofa**). Sloka je skupina veršů, která má společnou myšlenku a rytmus. Báseň může mít několik slok, nebo jednomu jednu. Sloky jsou od sebe viditelně oddělené.

Soubor více básní v 1 knize se nazývá **básnická sbírka**. Spisovatel, který píše básně je **básník**.

Příklad: J. Neruda – *Písně kosmické* ¹

Letní Ty noci zářívá,
jakž Tebou srdce okřívá –
ve dne tak sladkobilno
a teď tak volno, volno!

S oblohy bílý měsíček,
starobný nebes tatíček,
stříbrné světla pýří
po celém světě šíří.

Dokola jeho dětičky,
drobounké, smavé hvězdičky,
dukátkovými hlasy
zvoní na krásné časy.

**Tato báseň má 3 sloky,
každá sloka má 4 verše
(dohromady má báseň tedy 12 veršů).**

BĚŽNÝ TEXT (nejen v knize)

Každý text se skládá ze slov. **Slova** se spojují ve věty. **Věta** začíná velkým písmenem, končí tečkou a má sloveso.

Věty se skládají k sobě a vznikne **odstavec**. Odstavec je graficky oddělený celek, který má 1 myšlenku. Každý odstavec začíná o malý kousek dál než další řádky, na konci odstavce nejsou věty napsané až do konce řádku. Odstavce by neměly být moc dlouhé (několik řádků), díky nim se text dobře čte.

Knihy jsou dlouhé texty, proto se člení na jednotlivé **kapitoly**. Kapitoly jsou větší textové celky (mají i několik stran). Literární dílo může mít několik **dílů** (například Harry Potter).

Příklad: J. R. R. Tolkien – *Hobit aneb Cesta tam a zase zpátky* ²

V tom okamžiku Bilbo utekl. Ale drak se neprobudil – ještě ne –, jenom se ponořil do jiných snů plných hrabivosti a násilí, jak tam tak ležel ve své uloupené síni, zatímco hobit se lopotil dlouhým tunelem zpátky nahoru. Srdce mu bušilo a nohy se mu horečnatě třáslly, víc, než když sestupoval dolů, ale pohár svíral stále a jeho hlavní myšlenkou bylo: „Dokázal jsem to! Tohle jim ukáže! Vypadá spíš jako hokynář než lupič, namouduší! No, tohle teď už od nich neuslyším!“

Taky že ne. Balin překypoval radostí, že hobita zase vidí, a jeho radost se mísila se stejně velkým překvapením. Zvedl Bilba a vynesl ho ven pod širé nebe. Byla půlnoc a hvězdy zakryla mračna, ale Bilbo ležel se zavřenýma očima, těžce oddychoval, vychutnával rozkoš z čerstvého vzduchu a sotva si všiml vzrušení trpaslíků, kteří ho vychvalovali a poplácávali ho po zádech a zavazovali sebe a své rodiny po celé generace k jeho službám

Tento text má 2 odstavce.

slovo

věta

¹ Viz Sochrová, M. *Čítanka II. k Literatuře v kostce*, Havlíčkův Brod: Fragment, 2007, str. 85.

² Viz Sochrová, M. *Čítanka IV. k Literatuře v kostce*, Havlíčkův Brod: Fragment, 2007, str. 35.

DIVADELNÍ HRA

Divadelní hra je literární dílo, podle kterého se hraje v **divadle**. Divadelní hra se dělí na několik jednání. **Jednání** (= **dějství**) je část celého příběhu, která se hraje ve stejných kulisách. **Kulisy** jsou dekorace, velké obrazy jako pozadí. Díky nim to vypadá, jako by se hrálo např. v lese, v poušti, na zámku...

V divadelní hře jsou napsané repliky a scénické poznámky. **Replika** je to, co má herec na divadle říct. **Scénické poznámky** říkají, co má herec na divadle udělat. Píše se do závorek anebo kurzívou.

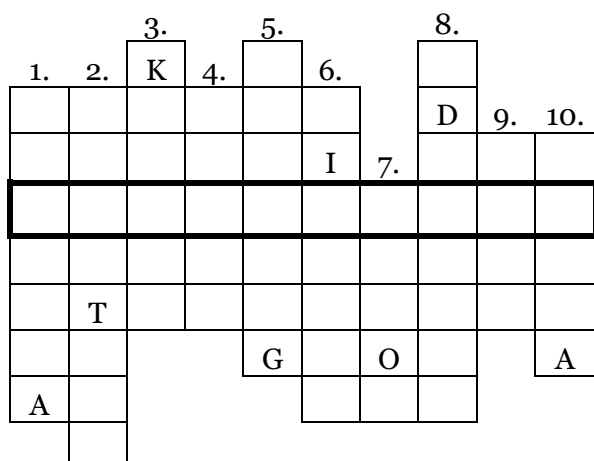
Příklad: A. P. Čechov – Višňový sad³

LOPACHIN (<i>směje se</i>) Dovolte mi otázku, pane študente: Mohl byste mi říct, co si tak o mně myslíte?		Replika jedné postavy
TROFIMOV Co si o vás myslím, Jermolaji Alexejiči? Že máte peněz jako želez a že budete brzy milionářem. A jako je třeba v přírodě k výměně látek dravé zvíře, která sežere všechno, na co přijde, také i vy musíte být. I vás potřebuje společnost. (<i>Všichni se smějí.</i>)		
VARJA	Pěťo, povídejte raději o planetách.	Scénické poznámky – co mají herci udělat

Jméno postavy, která mluví

Cvičení:

1. Vyplňte křížovku.

1. Vymyšlená osoba v knize.
2. Část knihy, má několik stránek.
3. Dekorace v divadle, obraz v pozadí za herci.
4. Krátké literární dílo ve verších.
5. Promluva jedné postavy, mluví 1 člověk.
6. Místo, kde herci hrají hry.
7. Člověk, který něco vytvořil (obraz, sochu, knihu...).
8. Část textu (několik řádků, několik vět).
9. Jeden řádek v básni.
10. Část básně, je to skupina několika veršů.

Tajenka je: ..... Co/kdo to je? .....

³ Viz Sochrová, M. Čítanka II. k Literatuře v kostce, Havlíčkův Brod: Fragment, 2007, str. 76.

2. Kdo jsem? Doplňte k vyjádřením následující pojmy.

AUTOR	POSTAVA	HEREC	SPISOVATEL	HEREČKA	VYPRAVĚČ
-------	---------	-------	------------	---------	----------

„V divadle hraju starou babičku. Ve skutečnosti jsem mladá a nemám děti.“ JSEM _____

„Vystupuji v knize, mám svůj příběh. Ale nejsem živá.“

JSEM _____

„Namaloval jsem hodně obrazů, složil jsem spoustu písniček.“

JSEM _____

„Napsal jsem 15 knih, moc dobře se prodávají. Teď píšu další knihu.“

JSEM _____

„Vyprávím příběh v knize, ve skutečnosti ale nejsem živý.“

JSEM _____

„V divadle hraju zamilovaného muže. I já jsem zamilovaný.“

JSEM _____

3. Spojte správně slova s jejich vysvětlením.

monolog
dialog
dílo
jednání
básnická sbírka

Dějství, část divadelní hry.
Výtvor, výsledek něčí práce (např. kniha).
Mluví jen jedna postava.
Kniha, ve které je několik básní.
Rozhovor, mluví spolu více lidí.

4. Škrtněte, co do řady nepatří. Řekněte proč?

- KNIHA   KULISY   VYPRAVĚČ   POSTAVY   PŘÍBĚH
- DIVADLO   HEREC   REPLIKA   KAPITOLA   SCÉNICKÉ POZNÁMKY
- LITERATURA   KNIHA   KAPITOLA   SPISOVATEL   SOCHA

5. Odpovězte na otázky k básni

(O. Březina – tajemné dálky)⁴:

- a. Kolik má tato báseň slok? .....
- b. Kolik má jedna sloka veršů? .....
- c. Kolik má báseň CELKEM veršů? .....

Šla žitím matka má jak kajčnice smutná;
den její neměl vůně, barev, květů, jasu:
Plod žití suchý jen, jenž jako popel chutná,
bez osvěžení trhala ze stromu času.

Prach ostrý chudoby jí v tváři krásu šlehal
a fezal do očí a v slzách zánět hasil,
jak samum v závějích se v její cesty sléhal
a ve svých vlnách umdlené jí sklenul azyl.

6. Zpracujte úkoly k textu

(G.B.Shaw – Pygmalion)⁵:

- a. Kolik postav v textu mluví? .....
- b. Jak se jmenují?
.....
.....
- c. Podtrhněte všechny scénické poznámky.
- d. Označte repliky jednotlivých postav
(každou jinou barvou)

HIGGINS

Máti, buď tak laskava a do toho se nepleť. Však ona umí za sebe mluvit sama. Ukáže se hezky brzo, jestli má nějaké vlastní myšlenky a slova, anebo jestli jen papouškuje po mně to, co jsem jí naučil. Co tady vidíš před sebou, jsem vytvořil z ucouraného strašáka, který se potloukal před Covent Garden; a ona se teď opovažuje hrát si přede mnou na vybranou dámu!

PANÍ HIGGINSOVÁ (*ho mírní*)

Ano, miláčku; a nechtěl by ses posadit? (*Higgins rozzuřen znovu usedne.*)

LÍZA (*k Pickeringovi, zřejmě si Higgins nevíšimá a pilně se zabývá svou ruční prací*)

Doufám, plukovníku Pickeringu, že teď, když je pokus skončen, se snad se mnou nepřestanete stýkat?

7. Odpovězte na otázky k následujícímu textu (E. A. Poe – Černý kocour)⁶:

Brzy jsem se oženil a s radostí shledal, že se v této zálibě se ženou shodneme. Když viděla, jak si libuji v domácích zvířatech, nevynechala jedinou příležitost, aby mi neopatřila právě ta nejmilejší. Měli jsme ptáky, zlaté rybky, nádherného psa, králíky, malou opičku a *kocoura*.

Ten kocour, to bylo zvíře pozoruhodně velké a krásné, úplně černé a tak chytré, že člověk žasl. Když přišla řeč na jeho inteligenci, připomínala manželka, která tajně věřila na pověry, dávný lidový názor, podle něhož jsou všechny černé kočky zakuklené čarodějnice. Pochopitelně to nikdy nemyslila vážně a já celou tu věc uvádím vlastně jen proto, že jsem si na ni náhodou vzpomněl.

Pluto – tak se kocour jmenoval – byl můj oblíbený mazlíček a kamarád. Jen já jsem mu dával jíst, a kam jsem se v domě hnul, všude mi byl v patách. A dokonce jsem mu jen stěží zabránil, aby za mnou nechodil ulicemi.

Naše přátelství trvalo několik let, avšak během této doby nastal v mé celkové letoře či charakteru (stydím se to doznat) pronikavý zvrat k horšímu. Všiml jsem si vinu blesku opilství. Den ze dne jsem byl mrzutější, nedůtklivější a bezohlednější k citům druhých. Na svou ženu jsem si dovoloval; mluvil jsem s ní hrubě a nakonec jsem jí vyhrožoval násilím. Moji miláčkové ovšem také pocítili změnu v mé povaze. Nejenže jsem je zanedbával, ale mizerně jsem s nimi zacházel...

Avšak propadal jsem své chorobě – a která choroba se vyrovná Alkoholu! – a posléze i Pluto, který stárl, a byl proto trochu nevrlý – i Pluto začínal zakoušet následky mého mrzoutství.

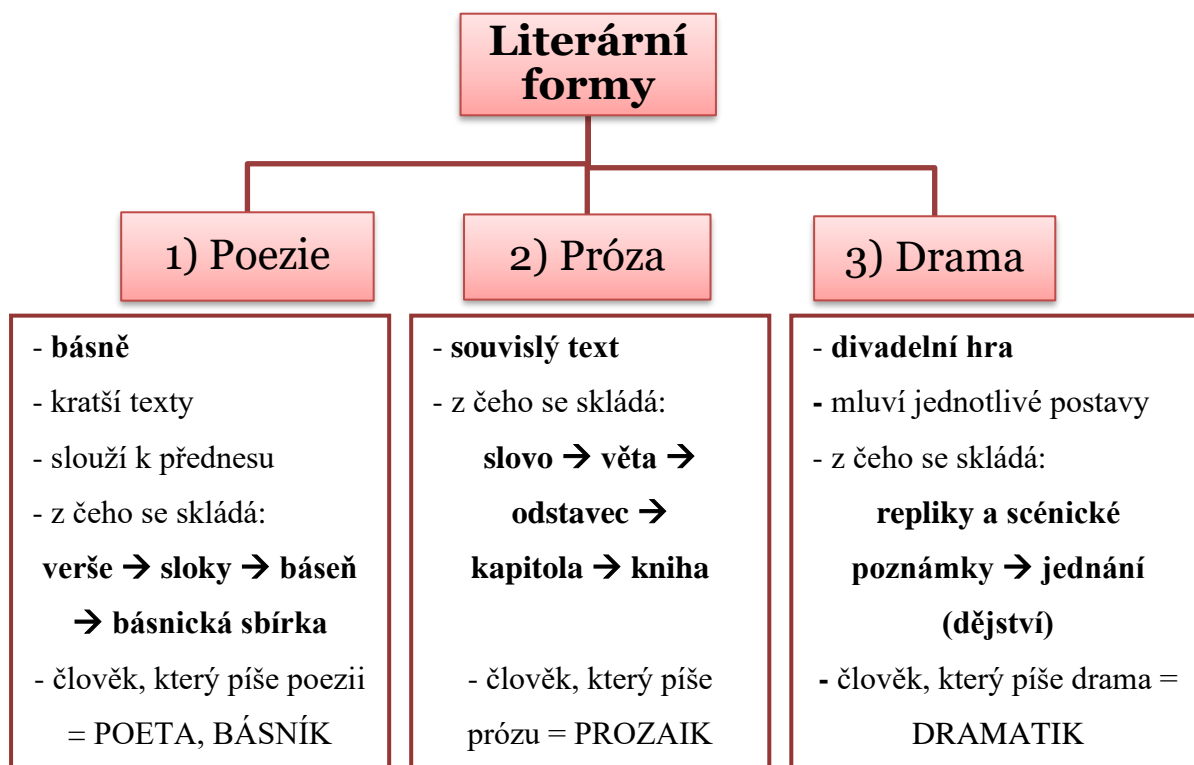
- a. Kolik vět má první odstavec? .....
- b. Kolik má tento text odstavců? .....
- c. Oddělte jednotlivé odstavce (čarou nebo barvami).

⁴ Viz Sochrová, M. *Čítanka II. k Literatuře v kostce*, Havlíčkův Brod: Fragment, 2007, str. 169.

⁵ Viz Sochrová, M. *Čítanka III. k Literatuře v kostce*, Havlíčkův Brod: Fragment, 2007, str. 120.

⁶ Viz Sochrová, M. *Čítanka II. k Literatuře v kostce*, Havlíčkův Brod: Fragment, 2007, str. 21.

Podle toho, **jak je text uspořádaný** (poznáme to na první pohled, nemusíme znát obsah textu), rozdělujeme 3 **literární formy**:

1) POEZIE

Jan Neruda - Hřbitovní kvítí ⁷

Mnozí chválili, že zpívám o chudobě,
že mou píseň soucit pravý znamená, –
lehko zpívá pouta, kdo sám u porobě,
koho chladně zeď snad střeží kamenná.

Znám ten věčný boj, jenž před svítáním začne,
který neukončí se snad za šera,
v kolébce jež budí žití ráno lačné,
který v žití přešlém nemře zvečera.

Boj ten denní o chléb s brannou skutečností,
lup kde vítězi píď změří dítěte,
doutnání vždy nové v milost budoucnosti,
nádějí smrt náhlou v plném rozkvětě.

Z věnce, který z idejí si mladost svila,
každý den v hrob lístek umí pohřbíti,
dnové, lístky sprchnou – hlína děšť ten vpila –
živils se, bys mohl jednou umříti.

2) PRÓZA

Stendhal – Červený a černý ⁸

V poslední chvíli očekávání a napětí, ve které trýzeň dojmů přiváděla Julienu téměř o rozum, hodiny nad jeho hlavou odbíjely desátou. Každý úder tohoto osudného zvonu zazníval mu v hrudi a působil tam fyzickou bolest.

Když konečně poslední úder ještě dozníval, vztáhl ruku a uchopil ruku paní de Rênal, jež ji ihned odtáhla. Julien, aniž dobře věděl, co činí, ji uchopil znovu. Třebaže sám dojat, byl překvapen, jak ledově chladná byla ruka, již držel; stiskl ji křečovitě; byl učiněn posledním pokus, aby mu byla odňata, ale konečně tato ruka spočinula v jeho ruce...

Půlnoc již dávno minula; bylo nutno konečně opustiti zahradu; rozešli se. Paní de Rênal, unesena štěstím, že miluje, byla tak zmatena, že si téměř nečinila výčitek. Nemohla spáti štěstím. Julien, jenž byl k smrti unaven zápasem, jež po celý den sváděla v jeho srdci pýcha s plachostí, upadl v olověný spánek.

3) DRAMA

N. V. Gogol – Revizor ⁹

SOUDECE

Já myslím, Antone Antonoviči, že v tom budou subtilní a především politické příčiny. Totiž takhle: Rusko... že ano...
hodlá vést válku, a tak ministerstvo, chápete, posílá úředníka, aby se přesvědčil, není-li někde nějaká velezrada.

HEJTMAN

Vy jste to tedy trefil! To je mi rozum! V okresním městě velezrada! Copak jsme tu zač, pevnost na hranicích či co?
Od nás přeče kdyby i tři roky na koni rajtoval, do žádné země nedojeď!

SOUDECE

Ba ne, já vám řeknu, vy to netento... vy neto... Oni nahoře slyší i trávu růst – to nic nedělá, že jsou daleko, oni stejně mají všechno pod palcem.

HEJTMAN

Pod palcem nebo nad palcem, ale já jsem vás varoval, pánové. Podívejte se, ve svých záležitostech už jsem jistá opatření udělal, vám to radím taky. Zvlášť vám, Artěmiji Filipoviči! Nepochybně si ten cizí úředník bude především přát vidět sociální ústavy, které vy máte v referátě – takže zařídte, aby tam bylo všechno jaksepatří: noční čepce ať jsou čisté a pacienti ať nevypadají jako vytažení z komína, jak jsou tak zvyklí chodit podomáčku.

⁷ Viz Sochrová, M. *Čítanka II. k Literatuře v kostce*, Havlíčkův Brod: Fragment, 2007, str. 80.

⁸ Viz Sochrová, M. *Čítanka II. k Literatuře v kostce*, Havlíčkův Brod: Fragment, 2007, str. 18.

⁹ Viz Sochrová, M. *Čítanka II. k Literatuře v kostce*, Havlíčkův Brod: Fragment, 2007, str. 65.

8. Následující pojmy запиšte do tabulky tam, kam patří.

věta, dramatik, replika, sloka, divadelní hra, verš, prozaik, kapitola, souvislý text, báseň, scénické poznámky, básník

POEZIE	PRÓZA	DRAMA

9. Je to pravda? Zakroužkujte, zda je tvrzení pravda (ANO), nebo ne (NE).

Příklad: *Kniha, která obsahuje několik divadelních her, se nazývá básnická sbírka.* ANO NE

- Drama je určeno k tomu, aby se hrálo v divadle. ANO – NE
- Báseň se skládá z dialogů a monologů. ANO – NE
- Scénické poznámky říkají, jak se mají herci chovat při hře. ANO – NE
- Verš je základní část divadelní hry. ANO – NE
- Kniha se rozděluje na sloky. ANO – NE
- Autor je člověk, který hraje v divadle. ANO – NE
- Próza je souvislý text. ANO – NE
- Próza jsou básně. ANO – NE

10. Tvrzení, která jste označili jako NE, přepište tak, aby byla správně.

Příklad: *Kniha, která obsahuje několik básní, se nazývá básnická sbírka.*

.....

.....

.....

.....

.....

.....

11. Ke každé ukázce¹⁰ napište, jestli je to poezie nebo próza.

Noha ho teď velmi prudce bolela. Bolest propukla najednou, jak to začalo otékat, když se převrátil, a řekl. Možná, že to teď přece udělám. Myslím, že dost špatně snáším bolest. Poslyš, jestli to udělám, nebudeš si to vykládat špatně, víd, že ne? *S kým to teď mluvíš!* S nikým, řekl. Myslím, že s dědečkem. Ne. S nikým. Och k sakru, kéž by už přišli.

Poslyš, možná, že to budu muset udělat, protože jestli omdlím nebo něc takového, nebudu vůbec k ničemu, a když mě vzkřísí, budou se mne ptát na spoustu věcí a budou se mnou ledacos provádět a vůbec, a to by nebylo dobře. Bude tisíckrát lepší nepřipustit, aby se mnou něco takového prováděli. A tak proč by nebylo docela správné prostě to udělat a tak s tím se vším skoncovat? Protože, och, poslyš, ano, poslyš, ať už přijdou.

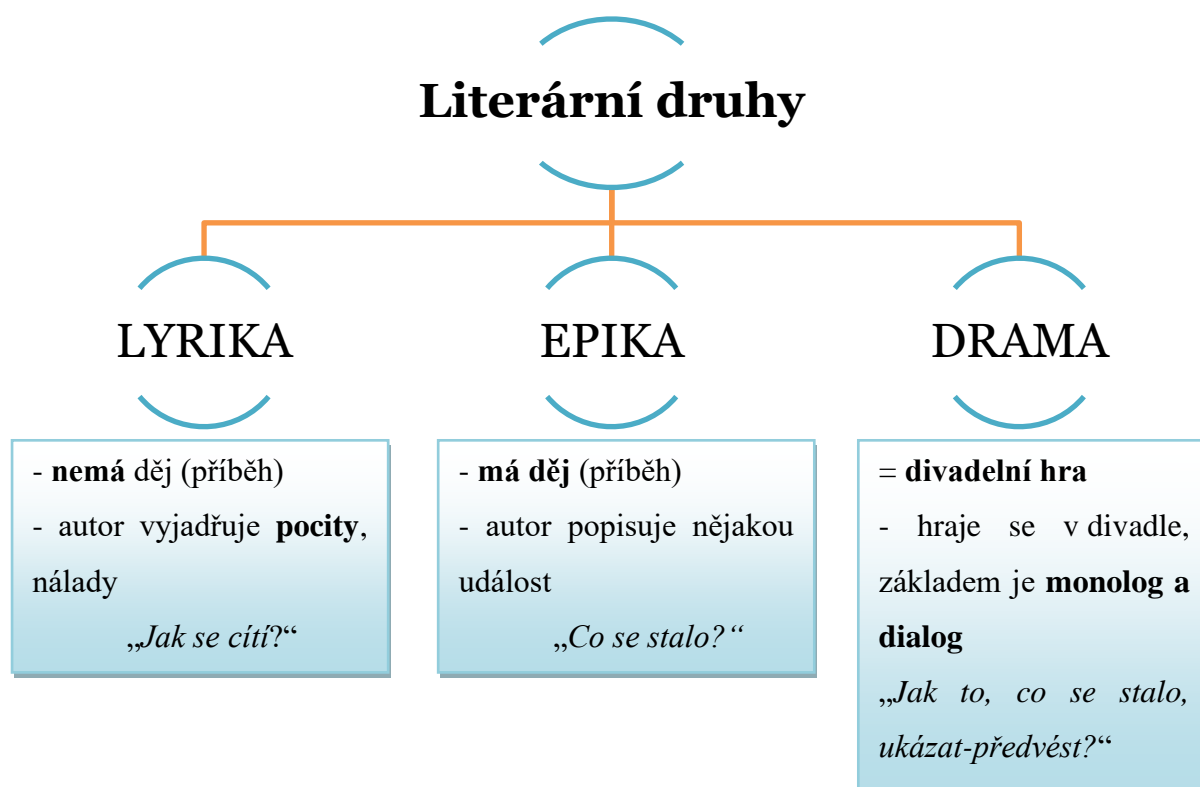
Byl štědrý prosinec. Na zasněžené pláni s paletou v ruce kdosi stál. Sněžilo, sněžilo do jeho malování. On nevěděl, on maloval

tu nahou zimu, její pevné kosti, údolí klína, hlubší, nežli chtěl, a výšku řader v strmé závratnosti. Sněžilo na model.

Tu havran zakroužil, ach Bože, co ten chce tu a odkud přilétá? Byl štědrý prosinec. Sněžilo na paletu a prázdná byla paleta.

¹⁰ Viz Sochrová, M. *Čítanka II. k Literatuře v kostce*, Havlíčkův Brod: Fragment, 2007, str. 132 a 105.

Umělecká literatura se dělí (podle toho, co je obsahem) na 3 skupiny = tzv. **literární druhy**:

12. U každého textu zakroužkujte, zda jde o lyriku nebo epiku.

1. Když jsem šel s kamarádem do města, potkali jsme cestou moc krásnou dívku. Chtěl jsem se jí zeptat na telefonní číslo, ale ona tam čekala na přítele. Tak jsme šli dál...	LYRIKA – EPIKA
2. Venku je dnes opravdu nádherné počasí. Slunce svítí a to mě nabíjí energií, Mám ze všeho velkou radost!	LYRIKA – EPIKA
3. A cítím, jak v ledovém objetí tvář bledne, ret rychle chladne. ¹¹	LYRIKA – EPIKA
4. Když vlak vjel do stanice, vystoupila Anna s hloučkem ostatních cestujících, zůstala stát na nástupišti a usilovně přemýšlela, proč sem přijela a co chtěla udělat. ¹²	LYRIKA – EPIKA

¹¹ J. Neruda - Prosté motivy, viz Sochrová, M. *Čítanka II. k Literatuře v kostce*, Havlíčkův Brod: Fragment, 2007, str. 90.

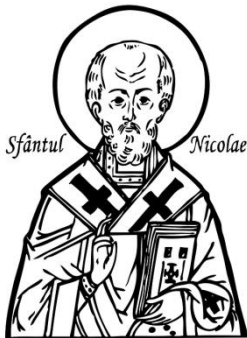

¹² L. N. Tolstoj – Anna Kareninová, viz Sochrová, M. *Čítanka II. k Literatuře v kostce*, Havl.Br.: Fragment, 2007, str. 73.

Literární žánr je skupina literárních děl, která mají nějaké společné znaky.

ŽÁNRY EPIKY – epické žánry:

Název žánru	Vysvětlení	Jak se to řekne ve tvém jazyce
BAJKA	Příběh, ve kterém jsou hlavní postavy <u>zvířata</u> , chovají se jako lidi (mají lidské vlastnosti). Na konci je vždy nějaké <u>ponaučení</u> do života (=moudro, příklad: „i slabý může pomoci silnému“)	
BÁJE (MÝTUS)	Vyprávění o světě - dávné představy lidí o vzniku světa a jeho povaze; často v nich vystupují <u>bohové</u> , hrdinové a různé bytosti	
LEGENDA	Vyprávění o životě a smrti <u>svatých</u> (svatý – náboženský pojem, ten, kdo vykonal nějaký zázrak, je ideálem zbožného člověka) – například legenda o svatém Václavovi	
POVĚST	Příběh z minulosti, má pravdivý základ, váže se k nějakému místu nebo k pravdivé události (např. pověst o praotci Čechovi)	
POHÁDKA	Příběh s vymyšlenými postavami, které mají <u>kouzelnou moc</u> , dobro vítězí nad zlem; vypráví se a předávají se ústně	
POVÍDKA	<u>Krátký</u> jednoduchý příběh (málo postav, 1 příběh)	
NOVELA	<u>Středně dlouhý</u> epický žánr, má méně postav, má nečekaný konec	
ROMÁN	<u>Dlouhý</u> žánr, má mnoho postav a složitý děj	

13. K obrázkům doplňte názvy epických žánrů.

 <p>_____ D _____</p>	 <p>P _____</p>	 <p>___ J ___</p>
--	--	--

Kdy se s těmito slovíčky také setkáte? Příklady:

- **Mýtus: když budete jíst v noci, ztloustnete!**
  - Mezi lidmi se to říká, lidé tomu věří, ale ve skutečnosti to pravda není
  - V novinách můžete najít např. článek: „*Největší mýty o hubnutí vyvráceny!*“
- **Petr má špatnou pověst. Říká se, že chodí všude pozdě...**
  - Mít nějakou pověst znamená, že se o někom něco říká mezi lidmi (a nemusí to být pravda). Ani toho člověka nemusím znát, ale už o něm něco vím dopředu.
- **Nevyprávěj mi tady pohádky!**
  - Vyprávět pohádky znamená vymýšlet si
- **Písemná práce je jednoduchá, stačí odpovědět jednou větou. Lucko, nepiš mi tam romány!**
  - Psát romány může někdy znamenat, že se píše něco zbytečně dlouhého (román je dlouhý epický žánr, často má několik stovek stran)

Legenda má hned několik různých významů:

- **Legenda říká, že / podle legendy existuje 1 prsten, který vládne všem.**
  - Slovo legenda se zde používá jako vymyšlený příběh k nějakému předmětu, nikdo neví, jestli je to pravda (ale říká se to mezi lidmi)
- **Je to legenda mezi fotbalisty/herci/skladateli!**
  - Známa a uznávaná osobnost
- **Přečti si k té mapě legendu.**
  - Vysvětlující informace (např. že tento znak znamená na mapě kostel)

14. Do vět doplňte vhodná slova z nabídky:

legenda	legendy	pohádky	mýtus	pověst	román
---------	---------	---------	-------	--------	-------

- a. S tím člověkem nechci mluvit. Má tady ve městě hodně špatnou .....
- b. Podle ..... byl Karlův most postaven z vajec.
- c. Chtěl jsem krátkou odpověď. Ale ona mi o tom napsala celý .....
- d. A pak z nebe spadlo auto, proto jsem nepřišel. – Ale, nevyprávěj mi tady žádné .....
- e. Jágr je skvělý hokejista, je to hokejová .....
- f. Když jsem na dešti, dostanu angínu? To je přece .....! Nic takového se nestane!

ŽÁNRY LYRIKY – lyrické žánry:

Název žánru	Vysvětlení	Jak se to řekne ve tvém jazyce
PÍSEŇ	Báseň, která je určena ke <u>zpěvu</u> (má se zpívat)	
ÓDA	Báseň, která <u>oslavuje</u> něco velkého (přírodu, lásku, přátelství...)	
EPIGRAM	Krátká báseň <u>kritizuje</u> politiku nebo společnost, dělá si z ní legraci	
EPITAF	Nápis na <u>náhrobku</u> (u hrobu) – říká něco o zemřelém člověku	
SONET	Báseň, která má <u>pevně danou stavbu</u> (nemění se): 12 veršů – 4 sloky (4 verše, 4 verše, 3 verše, 3 verše)	
+ BALADA	<u>Lyricko-epická</u> báseň (má i lyriku i epiku) – má smutný příběh a tragický - nešťastný konec	

15. K obrázkům doplňte názvy lyrických žánrů.

	<p>Allegretto</p> 	<p>Oslněn Laurinou ctností a krásou Do hrdé krve pokoru a klid, vznešenost, za níž čisté srdce jest, plod zralých dní a květnou ratolest, pod vážným čelem rozjasněný třpyt – } 4</p> <p>to dokázala v jedné ženě slit sudická hvězda, ba sám vládce hvězd; tu libeznost, tu důstojnost a čest bášníkům ani nelze vyslovit. } 3</p> <p>Láska se u ní s cudnou myslí snoubí, s vrozenou krásou půvab královen; a sladce mluví každý posunek. } 3</p> <p>A cosí, nevím co, se v očích hloubí, co rázem zjasní noc a zatmí den, cťm horkne med a sladně petuněk. } 3</p>
<p>E _ _ _ _ _</p>	<p>_ Í _ _ _ _</p>	<p>_ _ _ E _</p>

Čítanka v kostce 1, str. 82

Kdy se s těmito slovíčky také setkáte? Příklady:

- **Paní učitelka na našeho syna pěla ódy, prý je nejlepší ve třídě.**
  - Pět / zpívat ódy na někoho znamená oslavovat ho, chválit za něco
- **Metallica zahrála svou rockovou baladu Nothing Else Matters.**
  - Balada je i hudební žánr, většinou je smutná, pomalá (na rozdíl od ostatních rockových písní)
- **Zahrajte mi moji oblíbenou píseň / písničku / skladbu (můj oblíbený song).**
  - V běžné komunikaci se „píseň“ používá méně

ŽÁNRY DRAMATU – dramatické žánry (divadelní hry):

Název žánru	Vysvětlení	Jak se to řekne ve tvém jazyce
KOMEDIE	Humorná, <u>vtipná</u> hra (smějeme se jí), má šťastný konec (může být i komedie jako film)	
TRAGÉDIE	Divadelní hra se špatným koncem; <u>nešťastná</u> , smutná, tragická, vážná	
TRAGIKOMEDIE	<u>Kombinují</u> se dva předchozí žánry, vážné téma s komickými (veselými) prvky	

Kdy se s těmito slovíčky také setkáte? Příklady:

- Hraje na mě divadlo/komedii.
  - Říká něco jiného, než co si myslí.
- Nedělej z toho drama (nedramatizuj to). Není to taková tragédie.
  - Nezveličuj to – není to tak důležité, jak si myslíš. Není to tak špatné, tragické, smutné.

16. Zamyslete se, proč je tento obrázek symbolem divadla? Co která maska asi představuje?

17. Do tabulky запиšte jednotlivé žánry podle toho, kam patří

epigram	píseň	tragikomedie	román	tragédie	óda	pohádka	povídka	komedie
---------	-------	--------------	-------	----------	-----	---------	---------	---------

LYRIKA	EPIKA	DRAMA

Literární pojmy - PROCVIČOVÁNÍ

1. Přečtete si text ¹³ a zakroužkujte správné odpovědi:

V tom okamžiku Bilbo utekl. Ale drak se neprobudil – ještě ne –, jenom se ponořil do jiných snů plných hrabivosti a násilí, jak tam tak ležel ve své uloupené síni, zatímco hobit se lopotil dlouhým tunelem zpátky nahoru. Srdce mu bušilo a nohy se mu horečnatě třáslly, víc, než když sestupoval dolů, ale pohár svíral stále a jeho hlavní myšlenkou bylo: „Dokázal jsem to!“

a. O jakou jde literární formu?	POEZIE – PRÓZA – DRAMA
b. Jaký je to literární druh?	EPIKA – LYRIKA – DRAMA
c. Na co se bude dále text rozdělovat?	VERŠE – SLOKY – Odstavce
d. Jaký by to mohl být žánr?	ROMÁN – PÍSEŇ – KOMEDIE

2. Utvořte z tabulky pravdivé věty a napište je.

Př. Prozaické texty se skládají z vět a odstavců.

Prozaické texty (próza)...		...rozhovor více postav.
Mezi lyrické žánry...	...se skládají...	...na poezii, prózu a drama.
Mezi epické žánry...	...se dělí...	...z vět a odstavců.
Mezi dramatické žánry...	...patří...	...píseň, epitaf, sonet a óda.
Literární druhy...	...znamená...	...z replik a scénických poznámek.
Literární formy...		...povídka, pohádka, román a pověst.
Básně...		...z veršů a slok.
Divadelní hry...		...na lyriku, epiku a drama.
Dialog...		...tragédie a komedie.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

¹³ J. R. R. Tolkien – Hobit, viz Sochrová, M. Čítanka IV. k Literatuře v kostce, Havlíčkův Brod: Fragment, 2007, str. 62.

3. Kdo to je? Co dělá? Doplňte věty.

Příklad: Komik je člověk, který baví ostatní lidi vtipnými věcmi.

- a. Autor je člověk, který .....
- b. Spisovatel je člověk, který.....
- c. Vypravěč je fiktivní postava, která.....
- d. Herec je člověk, který .....
- e. Básník je člověk, který .....
- f. Dramatik je člověk, který .....
- g. Prozaik je člověk, který .....

4. Vytvořte ženské varianty těchto profesí:

<u>MUŽ</u> Př. doktor	<u>ŽENA + ka</u> Př. doktor ka	<u>MUŽ - ik</u> Př. politik	<u>ŽENA -ička</u> Př. politič ka
AUTOR		DRAMATIK	
SPISOVATEL		PROZAIK	
VYPRAVĚČ		KOMIK	
HEREC (pozor! c→č)		HISTORIK	

5. Doplňte věty.

Přídavné jméno (jaký?)+ podstatné jméno (co?)

- a. Lyrika, epika a drama jsou .....Literární druhy.....
- b. Poezie, próza a drama jsou .....
- c. Epitaf, píseň a sonet jsou .....
- d. Tragikomedie a komedie jsou .....
- e. Pohádka, novela a mýtus jsou .....
- f. Soubor více básní v jedné knize je .....

Použité zdroje: Obrázky:

[cit. 2017-06-27] Dostupný pod licencí Public domain a Creative Commons na WWW :
<https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Interior_view_of_Stockholm_Public_Library.jpg>
<<https://www.pexels.com/photo/books-in-black-wooden-book-shelf-159711/>>
<<https://pixabay.com/cs/knihy-star%C3%A9-kniha-star%C3%BD-str%C3%A1nky-1170768/>>
<<https://pixabay.com/cs/%C5%99e%C4%8D-bublina-rozhovor-moderov%C3%A1n%C3%AD-1027499/>>
<<https://pixabay.com/cs/konverzace-dialog-rozhovor-ikona-1262311/>>
<[https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Quill_\(PSF\).png](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Quill_(PSF).png)>
<https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Fable-Esope-Rackham_07.jpg>
<https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Fairy_With_Wand.svg>
<<https://pixabay.com/cs/svat%C3%BD-mikul%C3%A1%C5%A1-biskup-k%C5%99es%C5%A5ansk%C3%A1-152003/>>
<https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Notes_on_the_Aborigines_of_New_South_Wales_-_Song_4.png>
<<https://commons.wikimedia.org/wiki/File:OahuCemetery-RevSamuelCDamon-tombstone.JPG>>
<https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Logo_of_Tiyatro_sembolu.png>

Ukázky literárních děl:

- SOCHROVÁ, Marie. *Čítanka II. k Literatuře v kostce: [romantismus, realismus, česká a slovenská literatura 19. století, literární moderna] : pro střední školy*. Havlíčkův Brod: Fragment, 2007. V kostce (Fragment). ISBN 978-80-253-0187-6.
- SOCHROVÁ, Marie. *Čítanka III. k Literatuře v kostce: [česká literatura přelomu 19. a 20. století : česká a světová literatura 1. pol. 20. století] : pro střední školy*. Havlíčkův Brod: Fragment, 2007. Maturita v kostce. ISBN 978-80-253-0188-3.
- SOCHROVÁ, Marie. *Čítanka IV. k Literatuře v kostce: [česká a světová literatura 2. pol. 20. století] : pro střední školy*. Havlíčkův Brod: Fragment, 2007. ISBN 978-80-253-0361-0.